

FTAXP 06.39.41

ӘОЖ 338.24.01

JEL M10

<https://doi.org/10.46914/1562-2959-2024-1-2-346-361>

Ә.Д. ӘУКЕНОВ,*¹

докторант.

*e-mail: amir.au2998@gmail.com

ORCID ID: 0009-0005-0164-139X

¹Алматы менеджмент университеті,

Алматы қ., Қазақстан

МЕНЕДЖЕРЛЕРДІҢ СТРАТЕГИЯЛЫҚ ОЙЛАУЫ: ӘДЕБИЕТКЕ ЖҮЙЕЛІ ШОЛУ

Андатпа

Зерттеудің мақсаты – компаниялардағы стратегиялық ойлауды дамытудың негізгі себептерін анықтайтын жүйелі әдебиетке жүйелі шолу жасау. Қазіргі экономикалық жағдайда Қазақстанның әлемдік қауымдастыққа интеграциялануын ескере отырып, стратегиялық ойлауды тиімді дамыту тек шағын және орта бизнес үшін ғана емес, сонымен қатар терең реформаларды қажет ететін ірі компаниялар үшін де қажет екені белгілі. Зерттеудің әдіснамалық негізін басқару және стратегиялық менеджмент саласындағы экономикалық теорияның принциптері құрайды. Зерттеу шеңберінде жүйелі әдебиеттерді шолу және библиометриялық талдау әдістерін қолдану арқылы классикалық ғалымдар мен қазіргі зерттеушілердің стратегиялық ойлау саласындағы негізгі еңбектеріне талдау жасалды. Пайдаланылған әдеби дереккөздердің жалпы саны – 30. Зерттеу нәтижесінде стратегиялық ойлауды дамытудың төрт негізгі факторы (антецеденттері) анықталды, олар шетелдік зерттеулерде жиі айтылып, талдаудың ғылыми әдістері арқылы негізделеді: көзқарас, креативтілік, корпоративтік мәдениет және білімді басқару. Бұл зерттеудің маңыздылығы нарықтағы бәсекелестік артықшылыққа айналуы мүмкін стратегиялық ойлауды дамытудағы осы факторлардың маңыздылығын анықтауда және негіздеуде жатыр.

Тірек сөздер: стратегиялық ойлау, менеджерлер, әдебиетке жүйелі шолу, библиометриялық талдау, даму факторлары, экономикалық жағдай, білімді басқару.

Кіріспе

BANI әлемінде (сынғыштық, алаңдаушылық, бейсызықтық және түсініксіздік сияқты сипаттарды қамтитын жаңа алаңдатарлық шындықтың тұжырымдамасы) заманауи көшбасшылардың негізгі дағдыларының бірі – стратегиялық ойлау [1]. Бұл психикалық процесс менеджерлердің кәсіби іс-әрекетінде табысқа жетуге бағытталған. Шынайы құзыреттілікті дамыту көшбасшыларға өз бизнесінің табысты болашағын қамтамасыз ету үшін ағымдағы әрекеттер туралы ойлауға мүмкіндік береді. Заманауи менеджерлер арасында стратегиялық ойлаудың маңыздылығы артып келеді және оның құндылығы арта түсуде.

Заманауи экономикалық динамика және Қазақстанның жаһандық кеңістікке интеграциялануы жағдайында басқарушылық қауымдастық арасында стратегиялық ойлауды тиімді дамыту қажеттілігі айқын бола бастады. Бұл әсіресе шағын және орта бизнеске қатысты, бірақ ірі бизнес те маңызды реформаларды қажет етеді.

Дегенмен бұл дамуға айтарлықтай кедергілер бар. Зерттелетін тақырыптың өзектілігіне қарамастан, мәселе компаниялардың стратегиялық ойлау құндылығы туралы білмеуіне, оны дамытудың тәжірибелік қадамдарын түсінудегі белгісіздік пен персоналдың бизнес-үрдістерге интеграциялау мен стратегиялық жоспарлауды әзірлеуге нашар қатысуы. Ал бұл өз кезегінде ұйымдардың өзгерістерге бейімделу және бәсекелестік артықшылықтарды талдау және ұзақ мерзімді даму стратегияларын құру мүмкіндігінің шектелуіне әкеледі [2].

Соңғы зерттеулерге сәйкес компания қызметкерлерінің көпшілігі қазақстандық ұйымдарда стратегиялық менеджментті жүзеге асыруда мәселелер бар деп есептейді. Қалыптасқан жағдайдың салдарының бірі – елдегі шаруашылық жүргізуші субъектілердің, негізінен, экономиканың дамуының қозғаушы күші болып табылатын шағын және орта бизнес

субъектілерінің банкроттыққа ұшырауының айтарлықтай саны. 2020 жылдан 2022 жылға дейін Қазақстанда 70 мыңға жуық компания таратылды, 2020 жылмен салыстырғанда (19,7 мың), 2021ж. (23,2 мың) олардың саны 18%-ға, 2021 жылмен салыстырғанда 2022 ж. (26,8 мың) 16%-ға өсті [3]. Сонымен қатар Қазақстанда әртүрлі бағалаулар бойынша жалпы өмір сүру деңгейі дамыған елдермен салыстырғанда төмен. 2021 ж. адамзат дамуы индексі бойынша Қазақстан көршілес Оман, Румыния, Коста-Рика және Уругвай елдерімен 56-орында болды [4].

Компания деңгейінде стратегиялық ойлауды тиімді дамыту ұйымдардың бәсекеге қабілеттілігін арттыру және ел экономикасының тұрақты дамуы үшін оның бірегей ерекшеліктерін ескере отырып, одан әрі ғылыми зерттеулерді және Қазақстанның бизнес қауымдастығы үшін ұсыныстар әзірлеуді талап етеді.

Стратегиялық ойлау – бизнес, әскери, саясат және стратегиялық білім беруді қоса алғанда, әртүрлі салаларда тиімді шешімдер қабылдау мен жоспарлаудың маңызды элементі. Бұл жағдайларды талдау, болашақты болжау және ұзақ мерзімді мақсаттар мен бәсекелестік артықшылықтарға қол жеткізу үшін саналы таңдау жасау қабілетін қамтиды. Дегенмен, маңыздылығына қарамастан, қазақ әдебиетінде бұл тақырыпқа қатысты айтарлықтай зерттеу олқылығы (жүйелі талдаудың жоқтығы, стратегиялық ойлау тақырыбына шағын және таяз шолулар) бар. Бұл зерттеуде біз бұл олқылықты сипаттауға және оның өзектілігін негіздеуге тырысамыз.

Бұл зерттеу стратегиялық ойлауға қатысты негізгі тұжырымдамаларға, теорияларға және эмпирикалық зерттеулерге шолу жасауға, оның әртүрлі салалардағы мағынасы мен салдарын көрсетуге бағытталған. Зерттеудің мақсаты – компаниядағы стратегиялық ойлауды дамытудың негізгі факторларын (себептерін) анықтайтын әдебиетке жүйелі шолу және библиометриялық талдауды ұсыну. Зерттеу нәтижесінде көптеген зерттеулерде жиі кездесетін және талдаудың әртүрлі әдістері арқылы дәлелденген 4 антецедент (даму факторлары) анықталды: көзқарас, креативтілік, корпоративтік мәдениет және білімді басқару.

Мақаланың құрылымы кіріспе, материалдар мен әдістер, негізгі ережелер, әдебиетке шолу, нәтижелер мен талқылау, қорытынды және пайдаланылған әдебиеттер тізімінен тұрады.

Материалдар мен әдістер

Зерттеу әдістері: жұмыста әдебиетке жүйелі шолу және библиометриялық талдау әдісі қолданылды. Жүйелі шолу әдісінің негізі – белгілі бір зерттеу сұрағына жауап табу мақсатында бір тақырыпқа байланысты бірнеше жұмыстарды синтездеу [5]. Бұл әдіс классикалық менеджмент ғалымдары мен қазіргі зерттеушілердің идеяларын біріктіре отырып, тақырыпты жан-жақты және егжей-тегжейлі түсінуді ұсыну қабілеті үшін мақсатты түрде таңдалды. Әдебиетке жүйелі шолуды таңдаудың негіздемесі оның стратегиялық ойлауға қатысты әртүрлі көзқарастарды зерттеуге көмектесетін сапалы сипатында жатыр. Әдебиетке жүйелі шолу әдісі сандық талдауға сүйенбей, бар ғылыми еңбектерден жан-жақты ақпарат алуға ұмтыла отырып, зерттеудің зерттеу мақсаттарына сәйкес келеді. Әдебиетке жүйелі шолу белгілі бір зерттеу сұрақтарын шешуге бағытталған, бұл тәсілдің саналы және ұтымды таңдауын көрсетеді.

Әдебиетке жүйелі шолу үшін ғылыми мақалаларды таңдау критерийлері:

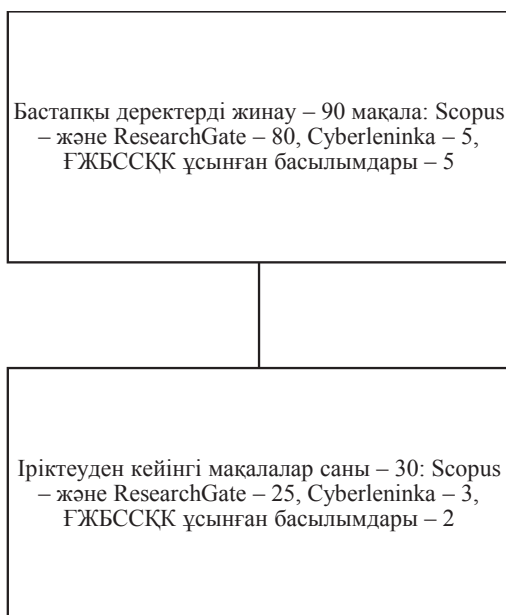
Ғылыми мақалалар базасын таңдау: Scopus, ResearchGate, Cyberleninka және KOKNVO ұсынған басылымдар;

«Стратегиялық ойлау» тірек сөзін пайдаланып мақсатты іздеу;

Ағылшын, орыс және қазақ тілдерінде жазылған мақалалар бойынша іріктеу;

Соңғы 5 жылда жарияланған мақалалар.

1-суретте Scopus, ResearchGate, Cyberleninka ресурстары және ҚР ҒЖБССҚК ұсынған басылымдарынан іздеу нәтижелері көрсетілген. Бастапқыда 2018–2022 жж. аралығында жарияланған Scopus және ResearchGate-тен 80, Cyberleninka-дан 5 және ҚР ҒЖБССҚК ұсынған басылымдардан 5 мақала таңдалды. Осылайша, бастапқы скринингтен өткен мақалалардың жалпы саны $n = 90$ болды. Аңдатпаға шолу, кіріспе және сілтемелер санын талдау арқылы бағалаудан кейін 60 мақала алынып тасталды. Нәтижесінде соңғы зерттеу үлгісі 30 мақаладан тұрады.

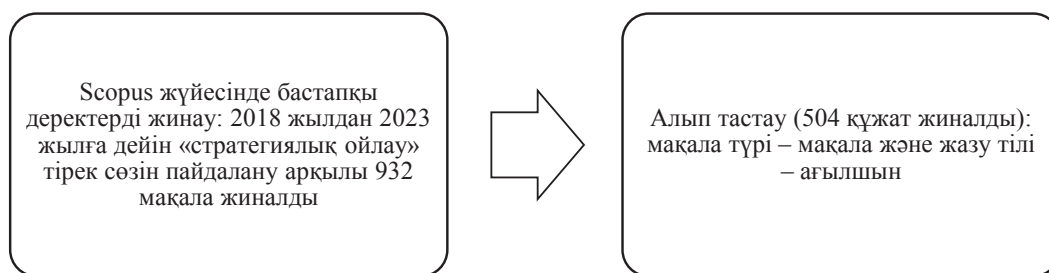

Сурет 1 – Жүйелі шолу үшін әдебиет көздерін таңдау

Ескертпе: Автормен құрастырылған.

Ғылыми мақалалар үшін маңызды көрсеткіш сілтемелер саны болады, өйткені ол басқа зерттеулерде берілген мақаланың аталу жиілігін көрсетеді [5]. Сілтемелерді талдау үшін біз таңдалған мақалалардың қанша рет енгізілгені және басқа ғылыми жұмыстарға пайдаланылғаны туралы деректерді беретін Scopus және ResearchGate платформаларын пайдаландық. 30 мақаланың жалпы сілтемелер саны 450-ден асады, бір мақалаға орта есеппен 15-ке жуық сілтеме келеді.

Стратегиялық ойлауды дамытудың негізгі факторларын қосымша талдау мақсатында библиометриялық талдау әдісі арқылы ғылыми басылымдарда тірек сөздерді және оларды қолдану жиілігін іздеу үшін VOSviewer бағдарламасы пайдаланылды [6]. VOSviewer іздеу стратегиясы 2-суретте бейнеленген. Scopus жүйесінде «стратегиялық ойлау» тірек сөзін қолданып іздеу 2018–2023 жж. аралығында жазылған 932 мақаланы тапты. Одан әрі іріктеу үшін ағылшын тілінде жазылмаған мақалалар алынып тасталды және тек «мақала» түрі бар басылымдар алынды (932 мақаланың 504-і).

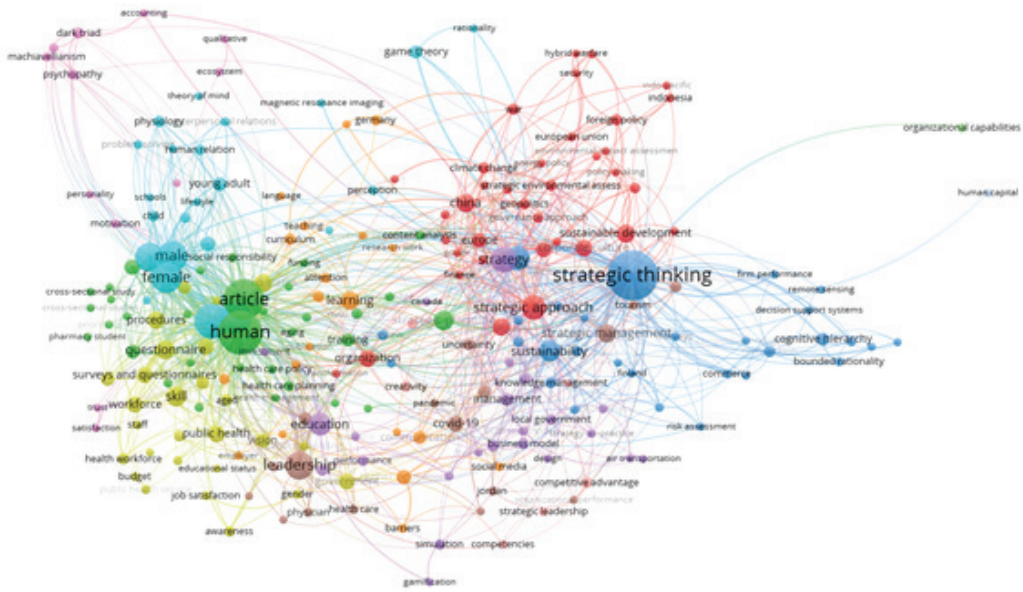

Сурет 2 – Библиометриялық талдау үшін әдеби дереккөздерді таңдау

Ескертпе: Автормен құрастырылған.

3-суретте VOSviewer бағдарламасы арқылы құрастырылған тірек сөздерді қосу картасының визуализациясын көруге болады: тірек сөздер түсі бойынша кластерлерге бөлінеді,

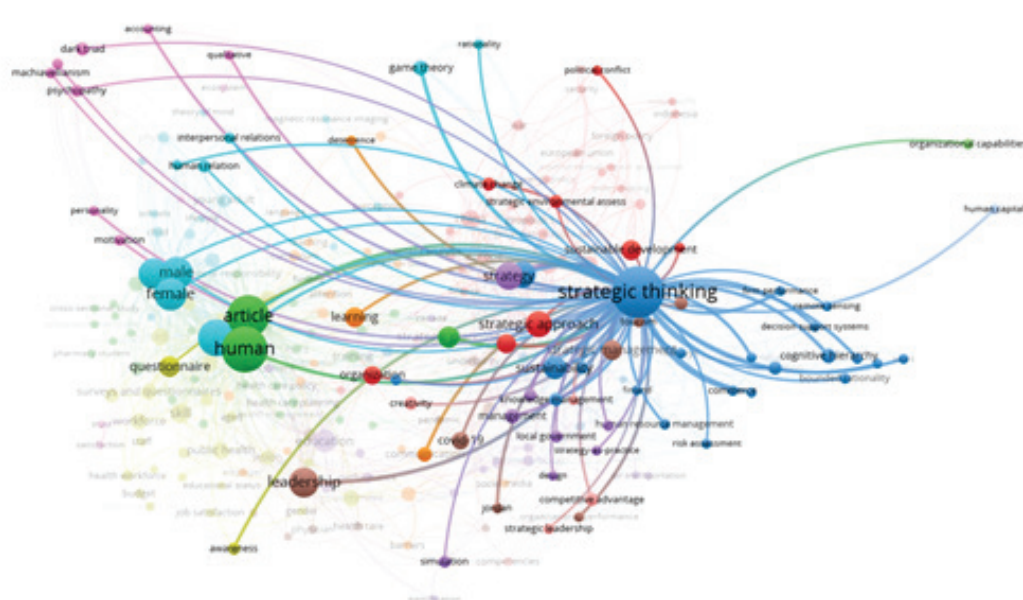
шеңберлердің өлшемі тандалған мақалалардағы сөздердің қолданылу жиілігін көрсетеді, ал шеңберлер сызықтар бойынша қосылған (жолдар неғұрлым көп болса, тірек сөздер арасындағы байланыс соғұрлым күшті болады).

Сурет 3 – VOSViewer бағдарламасында тірек сөздер жиілігінің және олардың байланыстарының визуализациясы

Ескертпе: Scopus платформасының деректері негізінде VOSViewer бағдарламасы арқылы автормен құрастырылған.

Бағдарламаның функцияларының бірі – басқа сөздермен байланыстарды іздеу үшін кілт сөздерді басқалардан ажырату (4-сурет).

Сурет 4 – VOSViewer бағдарламасындағы «стратегиялық ойлау» сөзі арасындағы байланысты визуализациялау мысалы

Ескертпе: Scopus платформасының деректері негізінде VOSViewer бағдарламасы арқылы автормен құрастырылған.

Мысалы, жоғарыдағы суретте «стратегиялық ойлау» сөзі басқа 118 тірек сөзбен байланысты екенін, мақалаларда барлығы 107 ескертпені көруге болады. Осының арқасында талдау жүргізіп, зерттеулерде жаңа заңдылықтарды табуға болады.

Негізгі ережелер

Мақала ВАНІ шындық жағдайындағы стратегиялық ойлауды талдауға және қазіргі әлемдегі менеджерлердің стратегиялық ойлауын дамытуға бағытталған, мұндағы негізгі дағдылар: сын-ғыштық, алаңдаушылыққа, бейсызықтық және түсініксіздікке бейімделу.

Экономикалық динамика мен жаһандық интеграцияның қазіргі жағдайында, әсіресе Қазақстан жағдайында стратегиялық ойлауды дамыту қажеттілігі негізделеді. «Қазақстан–2050» стратегиясында еліміздің басты мақсаты – азаматтардың әл-ауқатын ЭЫДҰ елдерінің деңгейіне дейін көтеру үшін экономиканың сапалы және тұрақты қалпына келуіне қол жеткізу екені айтылған. Сапалы даму негіздерінің бірі стратегиялық ойлаумен тікелей байланысты адами капитал болуы керек. Сондай-ақ Қазақстан Республикасында ғылымды дамытудың 2024–2026 жж. арналған басым бағыттарының бірі – адами капиталмен және стратегиялық ойлаумен байланысты ұлттың зияткерлік әлеуеті.

Сонымен қатар Қазақстан Республикасының 500 мемлекеттік қызметкері іріктеліп алынған 2019 жылғы зерттеулердің бірінде авторлар мынадай нәтижелерге қол жеткізді: егер бастапқы сауалнамада тұлғалық даму мен кәсіби біліктілік арақатынасының пайызы 37% болса, онда курстардан кейін пайыздық көрсеткіш 54%-ға өсті (соңғы мән – 91%). Авторлар бұл өсудің бір себебін «стратегиялық ойлау» құзыреттілігін біліктілікті арттыру курсына қосумен түсіндіреді [7].

Зерттеу компаниялардағы стратегиялық ойлауды дамытудың негізгі факторларын анықтайды, соның ішінде көзқарас, креативтілік, корпоративтік мәдениет және білімді басқару. Мақсаты – әдебиетке жүйелі шолу және осы факторлардың маңыздылығын көрсететін библиометриялық талдауды қамтамасыз ету. Зерттеу нәтижелері бірегей сипаттамалары бар және ел экономикасының бәсекеге қабілеттілігі мен тұрақтылығын арттыру мақсатында Қазақстанның бизнес-қауымдастығында стратегиялық ойлауды тиімді дамыту бойынша ұсынымдарды әзірлеу үшін ғылыми негіз болуға арналған.

Әдебиетке шолу

Стратегиялық ойлау – бұл бірнеше өлшемдерді қамтитын көп қырлы құрылым. Жалпы қабылданған анықтама оны адамдар мен ұйымдарға өз мақсаттарына сәйкес факторларды қарастыруға, ықтимал мәселелерді болжауға және оңтайлы нәтижелерге қол жеткізудің сәйкес жолдарын әзірлеуге мүмкіндік беретін танымдық үрдіс ретінде сипаттайды. Стратегиялық ойлау ішкі және сыртқы ортаны талдауды, стратегияларды құрастыруды, шешім қабылдау процестерін және жағдайлардың өзгеруіне қарай жоспарларды бейімдеу және өзгерту қабілетін қамтиды [2].

Стратегиялық ойлау ғылыми дереккөздерге сәйкес өнімділікті арттыруға ықпал ететін, күтілетін экологиялық жағдайларға негізделген дәстүрлі емес мәселелерді анықтау және шешудің когнитивтік тәсілі ретінде сипатталады [8]. Стратегиялық ойлау тиімді стратегияларды әзірлеу үшін шығармашылық және инновациялық әдістерді қолдануды қамтиды. Әртүрлі бизнесі бар компаниялар үшін стратегиялық ойлау портфолиоларды анықтауда пайдалы. Ол бизнеске ағымдағы жағдайды түсінуге және сценарийді жоспарлау арқылы болашаққа дайындалуға көмектеседі. Осылайша стратегиялық ойлау бәсекеге түсуі мүмкін болашақ туралы әртүрлі гипотезалардың сәйкестігін жеңілдетеді [8].

Liedtka стратегиялық ойлауды тәуелділіктерді анықтауға және ішкі келісімді жасауға көмектесетін синтездеу үрдісі ретінде қарастырады. Mintzberg пікірінше, стратегиялық ойлау – инстинкт пен креативтілікті қамтитын біріктіруші үрдіс, ол көбінесе фирма туралы тұтас көзқарасқа әкеледі. Raymond стратегиялық ойлауды екі режимнің қоспасы ретінде анықтайды: «стратегияны интеллектуалды машина ретінде» анықтайтын деректерге негізделген тәсіл және «стратегияны шығармашылық қиял» ретінде қарастыратын шығармашылық көзқарас.

Bonn стратегиялық ойлауды стратегиялық мәселелерді шешу әдісімен салыстырды. Стратегиялық ойлау біріктірілген және логикалық тәсілдерді, сондай-ақ шығармашылық және дивергентті ойлау процестерін біріктіреді. Kaufman стратегиялық ойлауды қызметкерлердің дүниетанымының ауысуы ретінде анықтады, онда олар ұйымды шектеулі ресурстар үшін бәсекелесетін оқшауланған бөліктердің жиынтығы ретінде қарастыруды тоқтатады және ұйымға біртұтас көзқараспен қарай бастайды, оның әрбір бөлігі белгілі бір мақсатқа жету үшін жұмыс істейді [8].

Әдебиетке жүйелі шолу арқылы стратегиялық ойлаудың анықтамалары жинақталды.

Кесте 1 – Менеджментті зерттеудегі «стратегиялық ойлау» түсінігі

№	Автор	Түсініктеме
1	[Mintzberg, 2013]	Стратегиялық ойлаудың мақсаты – қандай бағытта және қалай алға жылжу керектігі туралы көзқарасты қалыптастыру. Ол шығармашылық пен интуицияның негізгі элементтері болатын бәсекелестік артықшылықтар объектісі арқылы ойлаудың тұжырымдамалық шығармашылық процесіне негізделген [9].
2	[Liedtka, 1998]	Төмендегі элементтерді біріктіретін әдеттен тыс ойлау тәсілі: Болашаққа тұтас жүйелік көзқарас. Перспективаға қатысты бағытталған ниеттер. Интеллектуалдық ептілік (интеллектуалдық икемділік). Уақытша шағылысу (динамика). Гипотезаларды құру және тексеру [10].
3	[Bonn, 2001]	Компания менеджерлерінің негізгі құзыреті. Стратегиялық ойлау мыналармен сипатталады: жалпы, тұтас түсіну; идеяны қалыптастыру және шығармашылық; болашақты анық көру және болжау қабілеті [11].
4	[Abraham, 2005]	Бәсекелестіктің жаңа және инновациялық әдістерін анықтауға көмектесетін когнитивтік тәсіл [12].
5	[Goldman, 2007]	Бәсекелестік ережелерін өзгерте алатын жаңа ұсынылған стратегияларды ашу және қазіргіден айтарлықтай ерекшеленетін болашақты елестету ерекше психикалық басқару қызметін көрсетеді [13].
6	[Omae, 2022]	Ақиқатқа негізделген рационалды талдаудың үйлесуі мен сызықтық емес ойлауды қолдана отырып, бар элементтердің жаңа құрылымға икемді синтезі аналитикалық әдістің ақыл-ойдың шығармашылық икемділігімен біріктірілуін білдіреді [14].
7	[Beatty, Quinn, 2010]	Жаңа, өзекті, бағытталған және жүзеге асырылатын идеялар мен стратегияларды жасау үшін ақпаратты жинау, біріктіру және таңдауды қамтитын процесс жүреді. Бұл процесс табысқа жеткізетін шешімдерді әзірлеуді жеңілдетеді [15].
8	[Casey, Goldman, 2011]	Ұйымдардың мүдделері үшін жүзеге асырылатын жеке көзқараспен көрінетін зияткерлік (білім) қызмет келесі аспектілермен сипатталады: Тұжырымдамалық сипаты; Жүйелік тәсілге назар аудару; Мақсаттылық; Болашаққа назар аудару; Мүмкіндіктердің негізі. Бұл процесс төрт негізгі қадамды қамтиды: Талдау және сканерлеу; Сауалнама және сауалнама жүргізу; Рефлексия және түсіну; Тексеру және тестілеу [16].
9	[Nuntamanop, Kauranen, Igel, 2013]	Кәсіпкерлік өнімділікті арттыруға бағытталған құзыреттілікке негізделген стратегиялар мен стратегиялық әрекеттер. Бұл құзыреттер ұйымда табысты нәтижелерге жетуде шешуші рөл атқарады [17].

1-кестенің жалғасы

10	[Grundy, 2014]	Күрделі жағдайларды қарастыру кезінде психикалық процестер оларды әртүрлі қырынан талдайды, нұсқаларды іздейді және олардың мағынасын әртүрлі көзқарастардан бағалайды, мүмкін жаңа тәсілді қолданады [18].
11	[Hortwath, 2016]	Бәсекелестік артықшылыққа қол жеткізу үшін үнемі жаңа бизнес түсініктерін жасау маңызды. Бұл ұйымның дамуы мен табысында шешуші рөл атқаратын қабілет [19].
12	[Константинов, 2019]	Жеке адамдар да, ұйымдар да игере алатын дағдылар жиынтығы стратегиялық шешім қабылдау процесінде табысты көшбасшылыққа ықпал етеді. Бұл дағдылар тиімді басқару үшін өте маңызды [20].
13	[Goldman, Scott, Follman, 2015]	Жеке психикалық әрекет шеңберіндегі абстрактілі интеллектуалдық шығармашылық (соның ішінде концептуалды, жүйелік, мақсатқа бағытталған және оппортунистік ойлау). Жоспарланған ұйымдық стратегияны анықтауға және/немесе күтпеген ұйымдық стратегияны ұсынатын үлгілердің мәнін түсінуге бағытталған рекурсивті әрекеттер тізбегінен тұрады: сканерлеу, шолу, талдау және тестілеу [21].
14	[Виханский, 2016]	Қоршаған ортада өзіңіздің қалаған позицияңызға қол жеткізуге және оны сақтауға мүмкіндік беретін жеке іс-әрекет стратегияларын әзірлеу мүмкіндігі [22].
15	[Chevallier, 2016]	Стратегиялық ойлау процесі ұтымдылықты, жаңашылдықты, интуицияны және дұрыс сұрақ қоя білуді талап етеді. Бұл процесс жобалауды, талдауды және синтезді қамтиды: дизайн алшақтықты жою үшін негізгі әрекеттерді анықтау үшін қолданылады, талдау қажетті ақпаратты жинау және өңдеу үшін пайдаланылады, синтез әртүрлі альтернативті әрекет бағыттары арасында ең жақсы шешімді таңдау үшін қолданылады [23].
Ескертпе: Автормен жоғарыдағы дереккөздер негізінде құрастырылған.		

Қазақстандық ғалымдар «менеджерлердің стратегиялық ойлауы» тақырыбын біршама бөлшектеп зерттеген, стратегиялық ойлау туралы сілтемелер Демесінова (2018), Әшімов (2023), Әуелбеков (2014), Мусина (2016) сияқты отандық авторлардың еңбектерінде де кездеседі.

Нәтижелер мен талқылау

Әдебиетке жүйелі шолу және библиометриялық талдау жүргізілгеннен кейін, Scopus мақалаларында жиі айтылатын стратегиялық ойлаудың төрт антецеденті бөлінді (жақшада Scopus-тан алынған 504 мақаланың арасында ескертпелер саны):

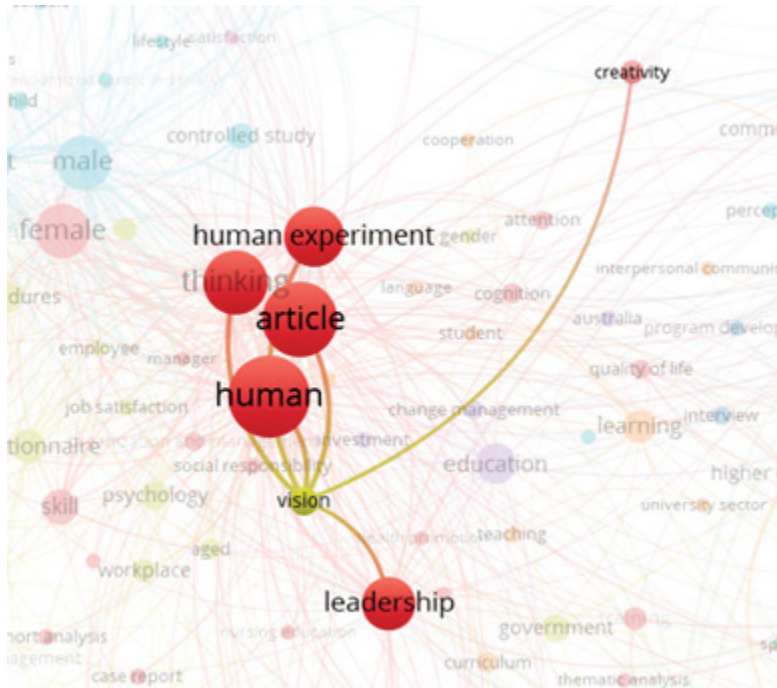
- ◆ Көзқарас (9 ескертпе),
- ◆ Креативтілік (6 ескертпе),
- ◆ Корпоративтік мәдениет (12 ескертпе),
- ◆ Білімді басқару (10 ескертпе).

Көзқарас. Көзқарас анықтамасы жоғары мақсаттарға жетуге негізделген. Бұл нақты және айқын мақсаттарға бағытталған команданы сипаттайды. Ұйымның көзқарасын өлшеудің төрт критерийлері анықталады:

1. айқындық пен түсініктілігі,
2. мақсаттардың көрегендігі және олардың қызметкер үшін құндылық жасау қабілеті,
3. топ мүшелерінің қабылдау деңгейіне байланысты ортақтық,
4. көзқарасқа қол жеткізу [24].

Ұйымның көзқарасы оның жоғары мақсаттарына жетуге негізделген және нақты және айқын мақсаттарға бағытталған топты сипаттайды. Көзқарасты өлшеудің негізгі критерийлеріне айқындық пен түсініктілік, мақсаттардың көрегендігі және олардың қызметкерлер үшін құндылық жасау қабілеті, қауымдастық және қол жетімділік жатады [24]. Зерттеулер көрсеткендей, айқын көзқарасы бар компаниялар компанияның күнделікті шешімдері мен іс-әрекеттерінде көрініс тапқан жағдайда, олар жоқ компаниялардан едәуір асып түседі [8].

5-суретте VOSViewer-де «vision» сөзінің визуализациясын көруге болады. Көзқарас көшбасшылық, шығармашылық және ойлау сияқты сөздермен байланысты, бұл оның стратегиялық ойлаудағы маңыздылығын түсіндіре алады.

Сурет 5 – VOSViewer бағдарламасында «vision» сөзінің байланысының визуализациясы

Ескертпе: Scopus платформасының деректері негізінде VOSViewer бағдарламасы арқылы автормен құрастырылған.

Көзқарас компанияның стратегиялық ойлауында шешуші рөл атқарады, стратегияны әзірлеуге негіз береді және шешім қабылдау процесін басқарады. Ол сондай-ақ компанияның ішкі басқаруы мен оның клиенттермен және нарықпен сыртқы өзара әрекеттесуі арасындағы байланыс қызметін атқарады. Компанияның сыртқы факторлары мен стратегиялық мақсаттарын талдау негізінде тұжырымдалған ішкі көзқарас ұйымға нақты бағыт пен мақсат береді. Бұл жетістікке жету және компанияны бәсекелестерден ерекшелу жолын көрсететін компастың бір түріне айналады. Мұндағы басты аспект – көзқарас тек қағаздағы сөздер ғана емес, қызметкерлерді іс-әрекетке шабыттандыратын және ынталандыратын тірі тұжырымдама болуы керек [8].

Қызметкерлердің іс-әрекеттері арқылы көзқарасты сәтті жүзеге асыру клиенттер мен нарықтың нақты қажеттіліктеріне жауап беретін бірегей өнімдер мен қызметтерді құруға әкеледі. Бұл компанияға бәсекеге қабілетті болып қана қоймай, жаңа клиенттерді тарту және қолданыстағы клиенттер базасын ұстап тұру арқылы дамудың жаңа деңгейлеріне шығуға мүмкіндік береді.

Осылайша, көзқарас компанияның стратегиялық ойлау процесінде маңызды рөл атқарады, ұжымның күш-жігерін ортақ мақсаттарға жетуге және клиенттер үшін құндылық құруға бағыттайды [25]. Бұл процесс көшбасшылықтың белсенді қатысуын, сондай-ақ стратегияны сәтті жүзеге асыру және табысқа жету үшін ұйымның барлық деңгейлері мен құрылымдарының тиімді өзара әрекеттесуін талап етеді. Демек, көзқарас компанияның бәсекелестік артықшылығына әсер етеді [26].

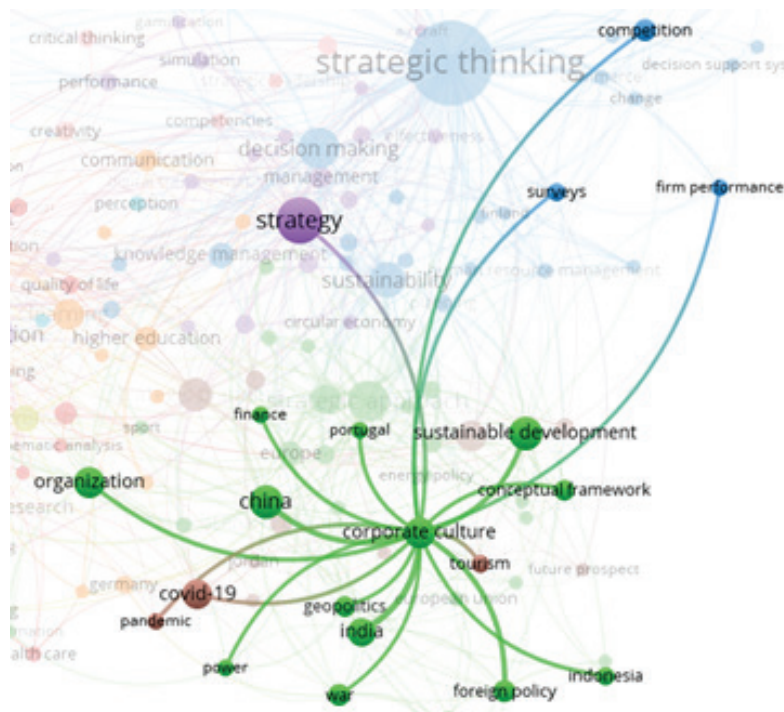
Креативтілік. Креативтілік ұйымның стратегиялық ойлауында маңызды рөл атқарады, өйткені ол бизнеске бәсекелестік артықшылықтар беретін жаңа идеяларды, өнімдер мен әдістерді жасауға ықпал етеді. Мэйфилд пен Мэйфилд әзірлеген креативтілік ортаны қабылдау шкаласына (СЕР) сәйкес креативтілік ресурстар, жұмыс сипаттамалары және креативтілік блок сияқты креативтіліктің кейбір аспектілері оның ұйымдық ортадағы рөлін түсіну үшін маңызды.

Жоғары басшылықтың көзқарасы корпоративтік мәдениетті қалыптастыруда да маңызды рөл атқарады және оның компанияның нарықтық бағдарына әсерін анықтайды. Ұйым ішіндегі стратегиялық ойлаудың жоғары басшылығын қолдау инновациялық және бейімделу мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді, бұл өз кезегінде фирманың негізгі бәсекелестік артықшылығы болуы мүмкін [28].

Осылайша, корпоративтік мәдениет ұйымдағы мінез-құлық пен құндылықтарды реттеушінің рөлін ғана емес, сонымен қатар компанияның бейімделу, инновация және бәсекеге қабілетті стратегияларды сәтті құру қабілетіне әсер ететін стратегиялық ойлауын басқарады.

7-суретте көрсетілген сурет VOSViewer бағдарламасында «corporate culture» терминінің визуализациясын көрсетеді. Бұл визуализация корпоративтік мәдениет пен пандемия және covid-19, компания стратегиясы, тұрақты даму және бәсекелестік сияқты аспектілер арасындағы байланысты көрсетеді.

Осы байланыстарды талдау корпоративтік мәдениеттің пандемия және covid-19 тудырған тұрақсыздық сияқты қазіргі жаһандық сын-қатерлер контекстінде маңызды рөл атқаратынын түсінуге мүмкіндік береді. Ол сондай-ақ компанияның стратегиялық аспектілерімен, тұрақты дамуымен және бәсекеге қабілеттілігімен байланысты, бұл корпоративтік мәдениет осы қиындықтарды сәтті еңсеру және ұзақ мерзімді перспективада тұрақты дамуға қол жеткізу үшін маңызды екенін көрсетеді.

Сурет 7 – VOSViewer бағдарламасындағы «corporate culture» сөзінің арасындағы байланысты визуализациялау

Ескертпе: Scopus платформасының деректері негізінде VOSViewer бағдарламасы арқылы автормен құрастырылған.

Құнды, бірегей және еліктеу қиын корпоративтік мәдениетке ие компаниялар әдетте тұрақты бәсекелестік артықшылықты сақтайды. Азиз жүргізген зерттеу жұмыс істеу үшін ең жақсы орын деп танылған үнді компаниялары жалпы нарық индексіне қарағанда көбірек пайда әкелгенін анықтады. Корпоративтік мәдениет бәсекелестік артықшылыққа қол жеткізуде ғана емес, сонымен қатар ұйымның өсуі үшін негізгі ресурс болып табылатын білікті қызметкерлерді ұстауда да маңызды рөл атқарады [29]. Корпоративтік мәдениет контекстіндегі қызметкерлермен өзара іс-қимыл маңызды сипаттамалардың қалыптасуына ықпал етеді. Сондықтан адами ресурстарды корпоративтік мәдениетпен ұштастыра дамыту бәсекелестік

артықшылық туғызады. Осылайша, корпоративтік мәдениет фирма үшін бәсекелестік пайда көзі бола алады [8].

Білімді басқару. Ұйымдағы білімді басқару физикалық емес активтер арқылы құндылық құруға және қабылданған шешімдердің сапасын арттыруға бағытталған. Білімді тиімді пайдалану компанияның табысының негізгі факторы болып табылады және оның нәтижелерін жақсарту үшін фирманың стратегиялық мақсаттарына қосылуы керек.

Стратегиялар мен ойлауды дамыту үшін стратегиялық тұрғыдан стратегтердің ой-өрісі кең болуы қажет. Білімді басқару сыртқы ортаның күрделілігін жақсы түсінуге және сонымен бірге ұйымның бизнес ортасын сканерлеуге көмектеседі. Бұл өткен тәжірибелерді, жетістіктер мен сәтсіздіктерді визуализациялауға мүмкіндік береді, бұл жақсы шешім қабылдауға көмектеседі. Стратегиялық ойлаудағы соңғы жаңартулар ұйымдық инновацияның жоғарылауына әкеледі. Сондықтан білімді басқару ұйымдағы стратегиялық ойлау процесін басқаруға ықпал етеді [8].

8-суретте көрсетілген VOSViewer бағдарламасындағы «knowledge management» сөзінің визуализациясын талдау ұйымдық қызметтің әртүрлі аспектілері контекстінде білімді басқарудың маңыздылығын көрсетеді. Бұл құрал білімді басқару мен стратегиялық ойлау мен стратегиялық көзқарас, кәсіпкерлік және бәсекелестік сияқты негізгі факторлар арасындағы байланысты анықтауға мүмкіндік береді. Білімді басқару мен кәсіпкерлік арасындағы байланыс өз білімін инновациялар мен жаңа өнімдер мен қызметтерді дамыту үшін тиімді пайдалана алатын ұйымдардың нарықта табысқа жету мүмкіндігі жоғары екенін көрсетеді. Ал білімді басқару мен бәсекелестік арасындағы байланыс өз қызметін білім мен ақпаратты тиімді пайдалануға негіздейтін компаниялардың нарықта табысты өнер көрсететінін және саладағы басқа ойыншылармен жақсы бәсекелесе алатынын көрсетеді.

Сурет 8 – VOSViewer бағдарламасындағы «knowledge management» сөзінің арасындағы байланысты визуализациялау

Ескертпе: Scopus платформасының деректері негізінде VOSViewer бағдарламасы арқылы автормен құрастырылған.

Леонард-Бартон фирма ішінде жинақталған білім бірегей және бәсекелестерге қол жеткізу қиын екенін атап көрсетеді. Білімді басқару шешуші тұлғаларға сапалы ақпаратты жылдам және үнемді жеткізуге ықпал етеді, бұл бәсекелестік артықшылық береді. Тұрақты бәсекелестік артықшылық ұйымның ұжымдық білімінен, дағдыларынан және технологияларынан туындайды [8].

Стратегиялық ойлау фирманың іс-әрекетін бәсекелестік артықшылыққа қол жеткізуге ықпал ете отырып, мақсаттарға жетуге бағыттайды [30]. Ол сондай-ақ бәсекелестік стратегияны қалыптастыру арқылы жаңа стратегияларды ашады. Бәсекелестік артықшылық ресурстар мен

құзыреттерден туындауы мүмкін. Стратегиялық ойлау адамның мамандандырылған және қабылдау қабілеттері арқылы бәсекелестік артықшылыққа қол жеткізуге ықпал етеді. Әдебиетке шолу стратегиялық ойлаудың (көзқарас, креативтілік, корпоративтік мәдениет және білімді басқару) антецеденттері бәсекелестік артықшылықпен байланысты екенін көрсетеді [8].

Стратегиялық ойлау, зерттеу нәтижелеріне сәйкес, әртүрлі компоненттерге негізделген күрделі процесс. Болашаққа нақты және түсінікті мақсаттарға бағытталған көзқарас стратегиялық ойлауды қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Жаңа идеялар мен шешімдерді қалыптастыруда көрінетін креативтілік қалыптасқан нормаларға күмән келтіреді және стратегиялық шешім қабылдау процесін жақсартады. Жалпы нанымдар мен құндылықтарды қамтитын корпоративтік мәдениет менеджерлердің көзқарастарын және олардың стратегиялық бейімделу қабілетін анықтайды. Материалдық емес активтерді тиімді пайдалануға бағытталған білімді басқару негізделген шешімдер қабылдауға және ұйымдастырушылық инновацияларға ықпал етеді. Осы элементтердің барлығы стратегиялық ойлау жүзеге асырылатын контекстік құрылымды құрайды.

Зерттеу стратегиялық ойлауда көзқарастың, креативтіліктің, корпоративтік мәдениеттің және білімді басқарудың маңыздылығын көрсететін бұрыннан бар әдебиеттерге сәйкес күтпеген нәтижелер әкелмеді. Алайда, бұл факторлардың бәсекелестік артықшылыққа қалай әсер ететінін және ықпал ететінін терең түсіну біздің осы саладағы білімімізді кеңейтеді.

Бұл зерттеудің шектеулерінің бірі-оның бұрыннан бар әдебиеттерге тәуелділігі. Зерттеу нәтижелері жүйелі шолуға енгізілген мақалалардың сапасы мен көлеміне негізделген. Сонымен қатар, нақты факторларға назар аудару стратегиялық ойлауға әсер ететін басқа ықтимал факторларды жіберіп алуы мүмкін. Болашақта зерттеулер деректерді жинаудың бастапқы әдістерін қосу және қарастырылып отырған факторларды талдауды кеңейту арқылы бұл шектеулерді жоя алады.

Стратегиялық ойлау саласында қазақстандық дереккөздерде жүйелі талдаудың болмауынан бастап практикалық іске асыру туралы деректердің болмауына дейінгі бірнеше олқылықтар анықталады:

- ◆ Қазақстан контекстінде стратегиялық ойлауды жүйелі талдаудың болмауы. Бұл процесті ұлттық деңгейде талдауға арналған зерттеулердің жетіспеушілігі ерекше қиындықтары мен мүмкіндіктерін ескергенде, елді құнды практикалық ұсыныстардан айырады.

- ◆ Мәдени және әлеуметтік аспектілердің стратегиялық ойлауға әсерін зерттеудің жетіспеушілігі. Мәдени және әлеуметтік факторлар стратегиялық тұжырымдамаларды қалыптастыруда шешуші рөл атқарады, бірақ Қазақстан әдебиетінде осы тақырып бойынша зерттеулер жеткіліксіз болып табылады.

- ◆ Білім беру мен ғылыми салада стратегиялық ойлауды талдаудың болмауы. Осы салалардағы стратегиялық ойлаудың маңыздылығы мойындалады, бірақ оның интеграциясы мен тиімді стратегиялары әлі де аз зерттелген.

- ◆ Тәжірибеде стратегиялық жоспарларды іске асыру туралы деректердің болмауы. Стратегиялық жоспарлардың іс жүзінде жүзеге асырылуын талдайтын зерттеулердің жеткіліксіз саны процесті толық түсінуге және оны Қазақстанда жақсарту мүмкіндіктеріне кедергі келтіреді.

Қорытынды

Оқиғалар жай ғана тез емес, өте жылдам дамып жатқан BANI заманауи әлемінде менеджерде стратегиялық ойлауды қалыптастыру процесінің маңыздылығы, әсіресе оның кәсіби және жеке әлеуетін дамыту контекстінде барған сайын маңызды бола түсуде [1]. Мақала стратегиялық ойлау феноменін зерттеуге және оның дамуының негізгі факторларын анықтауға арналған. 1990 жылдары стратегиялық ойлау негізінен психология тұрғысынан концептуалды, бағыттылық және шығармашылық сипатымен, сондай-ақ ұзақ мерзімді болашаққа жүйелі көзқарасымен сипатталатын танымдық әрекеттің ерекше түрі ретінде қарастырылды. Соңғы онжылдықта көбірек зерттеушілер оны стратегиялық менеджерлер үшін бірегей құзыреттер жиынтығы ретінде қарастырды. Бұл құзыреттер бәсекелестік артықшылыққа қол жеткізу үшін жаңа бизнес түсініктерін қалыптастыру, бизнес тиімділігін арттыруға ықпал ететін сәйкес стратегиялар мен стратегиялық әрекеттерді әзірлеу мүмкіндігін береді.

Зерттеудің мақсаты стратегиялық ойлауды дамытудың антецеденттерін (факторларын) табу болғандықтан, жүйелі әдебиеттерге шолу жасау және библиометриялық талдау арқылы төрт негізгі көрсеткіш анықталды: көзқарас, креативтілік, корпоративтік мәдениет және білімді басқару. Айқын және прагматикалық көзқарастың бірізділігі, инновациялық идеяларды қалыптастырудың жоғары деңгейі, компанияның құндылықтары мен нормаларына адалдық және білімді кеңейту үшін көбірек ақпарат алу ұйымның өсуіне және көшбасшылыққа ықпал етуі мүмкін.

Алынған нәтижелер іскерлік білім беру, стратегиялық менеджмент, стратегиялық көшбасшылық және адам ресурстарын басқару саласындағы мамандардың қызығушылығына ие болуы мүмкін. Болашақ зерттеулер осы анықталған антецеденттер мен стратегиялық ойлауға ықпал ететін басқа факторлар арасындағы өзара әрекеттесуді зерттей алады. Сонымен қатар уақыт өте келе ұйымдардағы стратегиялық ойлаудың эволюциясын бақылайтын бойлық зерттеулер құнды түсініктер бере алады. Салалар мен мәдени контексттердің салыстырмалы талдаулары сонымен қатар бұл алдыңғы оқиғалардың әртүрлі ұйымдастырушылық жағдайларда қалай көрінетінін түсінуімізді тереңдете алады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Casio J. Human Responses to a BANI World. 2023.
- 2 Стрекалова Н.Д. Стратегическое мышление менеджеров: сущность, проблемы и подходы к развитию // Вестник СПбГУ. Менеджмент. 2018. – Т. 17. – Вып. 3. – С. 384–411.
- 3 Материалы сайта информационного агентства «LS Aqparat». URL: <https://lsm.kz/> (дата обращения: 10.12.2023)
- 4 Human Development Report. 2021–2022. URL: <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2021-22> (accessed: 10.12.2023)
- 5 Majeed A., Basiruddin R., Binsaddig R. Corporate Governance and Culture: A Systematic Review // International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences. 2021, no. 11(11), pp. 789–799.
- 6 Sabytkhanova M., Kozhakhmet S. Evaluation of human resource management research in post-soviet countries: a bibliometric analysis // Central Asian Economic Review. 2023, pp. 6–18.
- 7 Оспанбаева М.П., Кенжан А.М. Мемлекеттік қызметшілердің біліктілігін арттыру үрдісінде кәсіби-тұлғалық дамуды қамтамасыз етудің заманауи-психологиялық стратегиялары // Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Психология». – 2018. – № 4(61). – С. 32–36.
- 8 Dixit S., Singh S., Dhir S. Antecedents of Strategic Thinking and its Impact on Competitive Advantage // Journal of Indian Business Research. 2021. Vol. 13. No. 4. P. 437–458.
- 9 Mintzberg H. The Rise and Fall of Strategic Planning. New York: The Free Press, 2013. P. 480.
- 10 Liedtka J.M. Strategic thinking: Can it be taught? // Long Range Planning. 1998, no. 31(1), pp. 120–129.
- 11 Bonn I. Developing strategic thinking as a core competency // Management Decision. 2001, no. 39 (1), pp. 63–71.
- 12 Abraham S. Stretching strategic thinking // Strategy & Leadership. 2005, no. 33(5), pp. 5–12.
- 13 Goldman E. Strategic thinking at the top, MIT Sloan Management Review. 2007, no. 48(4), pp. 75–81.
- 14 Омае К. Мышление стратега: искусство бизнеса по-японски. – М.: Альпина Pro, 2022. – 216 с.
- 15 Beatty K., Quinn L. Strategic command taking the long view for organizational success // Leadership in Action. 2010, no. 30(1), pp. 3–7.
- 16 Casey A., Goldman E. Enhancing the ability to think strategically: a learning model // Management Learning. 2011, no. 41 (2), pp. 167–185.
- 17 Nuntamanop P., Kauranen I., Igel B. A new model of strategic thinking competency // Journal of Strategy and Management. 2013, no. 6 (3), pp. 242–264.
- 18 Grundy T. Demystifying Strategic Thinking: lessons from Leading CEOs. London: Kogan Page, 2014. P. 312.
- 19 Hortwath R. Elevate: The Three Disciplines of Advanced Strategic Thinking // Pan macmillan India. 2016. P. 192.
- 20 Константинов Г.Н. Стратегическое мышление. 2-е изд. – М.: Синтегра СМ, 2019. – 162 с.
- 21 Goldman E.F., Scott A.R., Follman J.M. Organizational practices to develop strategic thinking // Journal of Strategy and Management. 2015, no. 8 (2), pp. 155–175.

- 22 Виханский О.С. Научение как основа стратегичности поведения // ЭКО. – 2016. – № 4. – С. 103–116.
- 23 Carvalho T.P., Soares F.A., Vita R., Francisco R.D.P., Basto J.P., Alcalá S.G. A systematic literature review of machine learning methods applied to predictive maintenance. *Comput. Ind. Eng.* 2019, 137 p.
- 24 Smriti V., Dhir S., Dhir S. Strategic thinking in a professional environment: a review of the literature // *International Journal of Business Innovation and Research*. 2021. Vol. 25 No. 2. P. 260–284.
- 25 Srivastava S., D'Souza D. An empirical examination of the relationship between managerial strategic thinking and absorptive capacity of the organization // *Journal of Strategy and Management*. 2019. Vol. 13 No. 1. P. 51–71.
- 26 Tooranloo H.S., Saghafi S. Investigating the impact of using knowledge management on organisational agility through competitive intelligence and strategic thinking // *Journal of Information and Knowledge Management*. 2019. Vol. 18. No. 2. P. 31.
- 27 Tripathi N., Ghosh V. Deep-level diversity and workgroup creativity: the role of creativity climate // *Journal of Indian Business Research*. 2020. Vol. 12. No. 4. P. 605–624.
- 28 Shaik A.S., Dhir S. A meta-analytical review of factors affecting the strategic thinking of an organization // *Foresight*. 2020. Vol. 22. No. 2. P. 144–177.
- 29 Liebowitz J., Beckman T. *Knowledge Organisations*. Boca Raton: CRC Press. 2020. P. 208.
- 30 Shaik A.S., Dhir S. A meta-analytical review of factors affecting the strategic thinking of an organization // *Foresight*. 2020. Vol. 22. No. 2. P. 144–177.

REFERENCES

- 1 Casio J. (2023) Human Responses to a BANI World. . (In English).
- 2 Strekalova N.D. (2018) Strategicheskoe myshlenie menedzherov: sushhnost', problemy i podhody k razvitiyu // *Vestnik SPbGU. Menedzhment*. V. 17. Vyp. 3. P. 384–411. (In Russian).
- 3 Materialy sajta informacionnogo agentstva «LS Aqparat». URL: <https://ism.kz/> (data obrashhenija: 10.12.2023). (In Russian).
- 4 Human Development Report. 2021–2022. URL: <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2021-22> (accessed: 10.12.2023). (In English).
- 5 Majeed A., Basiruddin R., Binsaddig R. (2021) Corporate Governance and Culture: A Systematic Review // *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, no. 11(11), pp. 789–799. (In English).
- 6 Sabytkhanova M., Kozhakhmet S. (2023) Evaluation of human resource management research in post-soviet countries: a bibliometric analysis // *Central Asian Economic Review*, pp. 6–18. (In English).
- 7 Ospanbaeva M.P., Kenzhan A.M. (2018) Memlekettik qyzmetshilerdiń biliktiligin arttyru yrdisinde kәsibi-tylfalyk damudy kamtamasyz etudiń zamanaui-psihologijalyk strategijalary // *Vestnik KazNPU im. Abaja, serija «Psihologija»*. No. 4(61). P. 32–36. (In Russian).
- 8 Dixit S., Singh S., Dhir S. (2021) Antecedents of Strategic Thinking and its Impact on Competitive Advantage // *Journal of Indian Business Research*. Vol. 13. No. 4. P. 437–458.
- 9 Mintzberg H. (2013) *The Rise and Fall of Strategic Planning*. New York: The Free Press. P. 480. (In English).
- 10 Liedtka J.M. (1998) Strategic thinking: Can it be taught? // *Long Range Planning*, no. 31(1), pp. 120–129. (In English).
- 11 Bonn I. (2001) Developing strategic thinking as a core competency // *Management Decision*, no. 39 (1), pp. 63–71. (In English).
- 12 Abraham S. (2005) Stretching strategic thinking // *Strategy & Leadership*, no. 33(5), pp. 5–12. (In English).
- 13 Goldman E. (2007) Strategic thinking at the top, *MIT Sloan Management Review*, no. 48(4), pp. 75–81. (In English).
- 14 Omae K. (2022) *Myshlenie stratega: iskusstvo biznesa po-japonski*. M.: Al'pina Pro, 216 p. (In Russian).
- 15 Beatty K., Quinn L. (2010) Strategic command taking the long view for organizational success // *Leadership in Action*, no. 30(1), pp. 3–7. (In English).

- 16 Casey A., Goldman E. (2011) Enhancing the ability to think strategically: a learning model // *Management Learning*, no. 41 (2), pp. 167–185. (In English).
- 17 Nuntamanop P., Kauranen I., Igel B. (2013) A new model of strategic thinking competency // *Journal of Strategy and Management*, no. 6 (3), pp. 242–264. (In English).
- 18 Grundy T. (2014) *Demystifying Strategic Thinking: lessons from Leading CEOs*. London: Kogan Page, P. 312. (In English).
- 19 Hortwath R. (2016) *Elevate: The Three Disciplines of Advanced Strategic Thinking* // Pan macmillan India. P. 192. (In English).
- 20 Konstantinov G.N. (2019) *Strategicheskoe myshlenie*. 2-e izd. M.: Sintegra SM, 162 p. (In Russian). (In English).
- 21 Goldman E.F., Scott A.R., Follman J.M. (2015) Organizational practices to develop strategic thinking // *Journal of Strategy and Management*, no. 8 (2), pp. 155–175. (In English).
- 22 Vihanskij O.S. (2016) *Nauchenie kak osnova strategichnosti povedeniya* // *JeKO*. No. 4. P. 103–116. (In Russian). (In English).
- 23 Carvalho T.P., Soares F.A., Vita R., Francisco R.D.P., Basto J.P., Alcalá S.G. (2019) A systematic literature review of machine learning methods applied to predictive maintenance. *Comput. Ind. Eng.*, 137 p. (In English).
- 24 Smriti V., Dhir S., Dhir S. (2021) Strategic thinking in a professional environment: a review of the literature // *International Journal of Business Innovation and Research*. Vol. 25 No. 2. P. 260–284. (In English).
- 25 Srivastava S., D'Souza D. (2019) An empirical examination of the relationship between managerial strategic thinking and absorptive capacity of the organization // *Journal of Strategy and Management*. Vol. 13 No. 1. P. 51–71. (In English).
- 26 Tooranloo H.S., Saghafi S. (2019) Investigating the impact of using knowledge management on organisational agility through competitive intelligence and strategic thinking // *Journal of Information and Knowledge Management*. Vol. 18. No. 2. P. 31. (In English).
- 27 Tripathi N., Ghosh V. (2020) Deep-level diversity and workgroup creativity: the role of creativity climate // *Journal of Indian Business Research*. Vol. 12. No. 4. P. 605–624. (In English).
- 28 Shaik A.S., Dhir S. (2020) A meta-analytical review of factors affecting the strategic thinking of an organization // *Foresight*. Vol. 22. No. 2. P. 144–177. (In English).
- 29 Liebowitz J., Beckman T. (2020) *Knowledge Organisations*. Boca Raton: CRC Press. P. 208. (In English).
- 30 Shaik A.S., Dhir S. (2020) A meta-analytical review of factors affecting the strategic thinking of an organization // *Foresight*. Vol. 22. No. 2. P. 144–177. (In English).

Ә.Д. ӘУКЕНОВ,*¹

докторант.

*e-mail: amir.au2998@gmail.com

ORCID ID: 0009-0005-0164-139X

¹Алматы менеджмент университет,

г. Алматы, Казахстан

СТРАТЕГИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ МЕНЕДЖЕРОВ: СИСТЕМАТИЧЕСКИЙ ОБЗОР ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация

Цель исследования заключается в предоставлении систематического обзора литературы, который определяет ключевые причины развития стратегического мышления в компаниях. В современной экономической обстановке с учетом интеграции Казахстана в глобальное сообщество становится ясно, что эффективное развитие стратегического мышления необходимо не только для малого и среднего бизнеса, но и для крупных компаний, требующих глубоких реформ. Методологическую основу исследования составляют принципы экономической теории в сфере управления и стратегического управления. В рамках исследования проведен анализ основных работ ученых-классиков и современных исследователей в области стратегического мышления с использованием методов систематического обзора литературы и библиометрического анализа. Общее количество использованных литературных источников составляет 30. В результате исследования были выделены

четыре основных фактора (антецедента) развития стратегического мышления, которые наиболее часто упоминались в зарубежных исследованиях и обоснованы через научные методы анализа: видение, креативность, корпоративная культура и управление знаниями. Значимость этого исследования заключается в выявлении и обосновании значимости указанных факторов развития стратегического мышления, которые могут стать конкурентным преимуществом на рынке.

Ключевые слова: стратегическое мышление, менеджеры, обзор литературы, библиометрический анализ, факторы развития, экономическая обстановка, управление знаниями.

A.D. AUKENOV,*¹

PhD student.

*e-mail: amir.au2998@gmail.com

ORCID ID: 0009-0005-0164-139X

1 Almaty Management University,

Almaty, Kazakhstan

STRATEGIC THINKING OF MANAGERS: A SYSTEMATIC REVIEW OF THE LITERATURE

Abstract

The purpose of the study is to provide a systematic literature review that identifies the key reasons for the development of strategic thinking in companies. In the current economic environment, considering the integration of Kazakhstan into the global community, it becomes clear that the effective development of strategic thinking is necessary not only for small and medium-sized businesses, but also for large companies requiring deep reforms. The methodological basis of the study is the principles of economic theory in the field of management and strategic management. As part of the study, an analysis of the main works of classical scientists and modern researchers in the field of strategic thinking was conducted using methods of systematic literature review and bibliometric analysis. The total number of literary sources used is thirty. As a result of the study, four main factors (antecedents) for the development of strategic thinking were identified, which were most often mentioned in foreign studies and substantiated through scientific methods of analysis: vision, creativity, corporate culture, and knowledge management. The significance of this study lies in identifying and justifying the significance of these factors in the development of strategic thinking, which can become a competitive advantage in the market.

Key words: strategic thinking, managers, literature review, bibliometric analysis, development factors, economic environment, knowledge management.